

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336

Гаркуша Ігор Васильович

студент магістратури

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Гаркуша Игорь Васильевич

студент магистратуры

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Harkusha Igor

Master Student of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ
DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF UKRAINE'S PENSION SYSTEM**

Анотація. В статті розглянуто перспективи розвитку пенсійної системи України. Обґрунтовано напрями вдосконалення вітчизняного пенсійного забезпечення.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення, пенсійна система.

Аннотация. В статье рассмотрены перспективы развития пенсионной системы Украины. Обоснованы направления совершенствования отечественного пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: пенсия, пенсионное обеспечение, негосударственное пенсионное обеспечение, пенсионная система.

Summary. *The article discusses the prospects for the development of the pension system of Ukraine. Substantiated directions for improving the domestic pension provision.*

Key words: *pension, non-state pension, pension system, pension system development.*

Виклад основного матеріалу. Проблема реформування пенсійної системи є однією з найгостріших на сьогодні в Україні. Питання вдосконалення пенсійної системи і розроблення виваженої державної політики щодо пенсійного забезпечення не втрачають своєї актуальності і потребують розробки наукових підходів до розв'язання цієї проблеми. Формування пенсійного страхування на базі пенсійного забезпечення потребує наукового обґрунтування, визначення теоретичних засад функціонування пенсійної системи за принципами страхування. Перехід до ринкової економіки в Україні характеризується нестабільним економічним становищем, змінилася демографічна ситуація та пропорції працюючого і непрацюючого населення, тому створюється багатоканальна система пенсійного забезпечення.

Україна формує класичну трирівневу пенсійну систему. Третій рівень створено у вигляді добровільного недержавного забезпечення за пенсійними схемами з певними внесками. Його основу становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), діяльність яких у країні поки що не можна назвати активною. Пенсійна система є підсистемою фінансової й виконує в економіці ряд притаманних тільки їй функцій. До її основних функцій належить забезпечення:

- 1) переміщення економічних ресурсів у часі й просторі;
- 2) управління ризиками економічної діяльності;

3) оптимальних способів здійснення розрахунків, які стимулюють обмін товарами, послугами, активами;

4) широкого фінансового інформування для можливості прийняття оптимальних рішень суб'єктами економіки;

5) ліквідності фінансових активів;

6) можливості фінансового макрорегулювання національної економіки.

Варто детальніше дослідити структуру й елементи, які забезпечують функціонування пенсійної системи. Вона має три рівні (рис. 1):

1) солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

2) накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

3) НПЗ.

Перший рівень становить солідарну систему пенсійних виплат, внески до якої сплачуються всіма працюючими громадянами України та їх роботодавцями. Розмір пенсій при цьому залежить від розміру заробітної плати та страхового стажу.

Другий рівень пов'язаний із запровадженням загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування. Суть його полягає в тому, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи буде зосереджуватись в єдиному фонді й обліковуватися на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, котрі (або на користь яких) сплачуватимуть такі внески [1, с. 3].

Система недержавного пенсійного забезпечення – це складова пенсійної системи, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні

пенсійних накопичень з метою отримання учасниками НПЗ додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [2, с. 26].

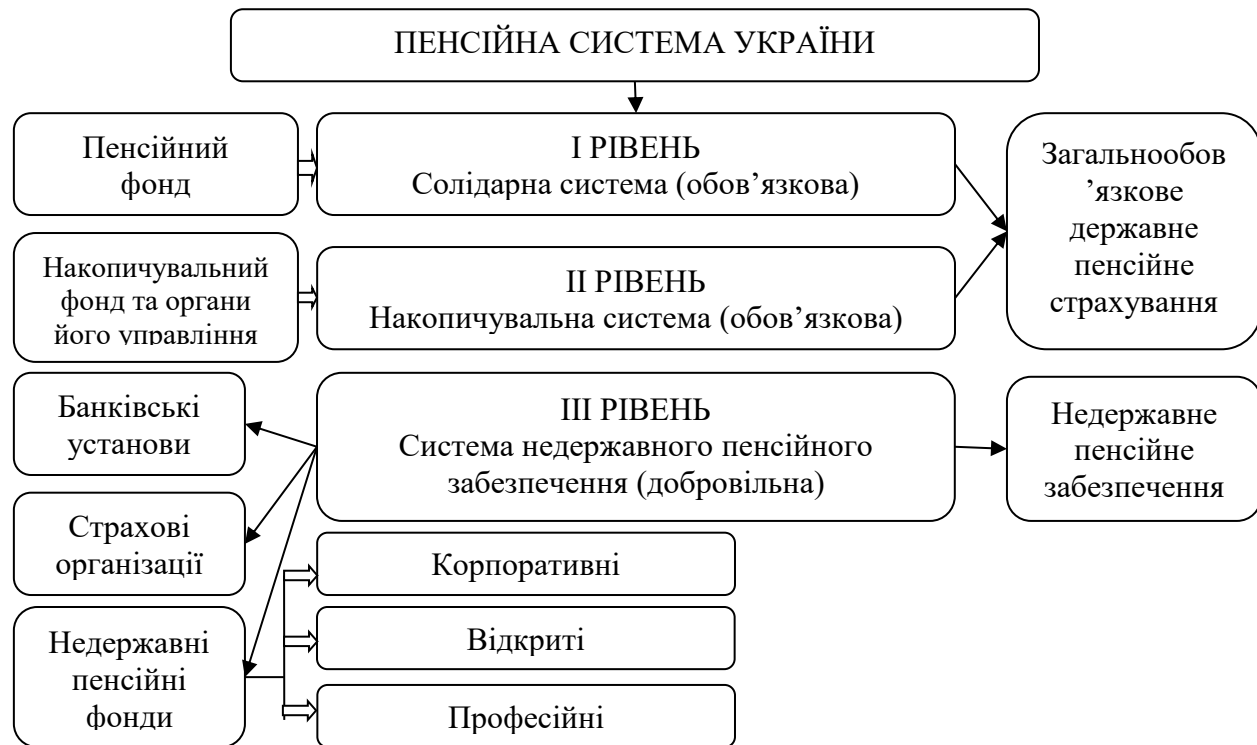

Рис. 1. Підсистеми пенсійної системи України [4, с. 81]

Основою організації пенсійної системи України є солідарна система пенсійного забезпечення, яка на сьогодні довела свою безперспективність в умовах ринкової системи господарювання, системних змін соціально-економічних відносин. Адже сучасні працюючі громадяни сплачуючи єдиний соціальний внесок, утримують нинішніх пенсіонерів, що істотно ускладнюється демографічними (зокрема тенденцією старіння населення), фінансово-економічними (падіння виробництва, безробіття, девальвація гривні) та політичними чинниками (військові дії на сході України та окупація частини її території, анексія Криму). Відтак навантаження на населення працездатного віку щороку посилюється. За даними Міністерства соціальної політики України, без реформування солідарної пенсійної системи вже у

2025 р. тільки 8% чоловіків і 10% жінок в Україні зможуть отримувати пенсію за віком [9, с. 1221]. Тому в Україні триває активна розробка та впровадження дієвих заходів пенсійного реформування з метою формування справедливої пенсійної системи.

На функціонування та розвиток пенсійної системи впливають макроекономічні умови, які здебільшого визначають рівень доходів та демографічні фактори, що визначають рівень витрат. Фахівці Світового банку з кінця ХХ ст. висловлюють упевненість у тому, що за солідарно-розподільчої пенсійної моделі, яка фінансує нагромаджені пенсійні зобов'язання з поточних страхових надходжень, демографічна криза неминуче призведе або до високого збільшення навантаження на страхувальників або державний бюджет, або до скорочення розміру пенсій.

Негативним фактором, що вплинув на необхідність реформування пенсійної системи в Україні, стала демографічна криза, яка призвела до значного скорочення населення, зміни частки економічно активних громадян, що суттєво змінило співвідношення кількості пенсіонерів і зайнятого населення та негативно вплинуло на параметри солідарної пенсійної системи. Якщо на початку 90-х років на одного пенсіонера припадало майже двоє платників пенсійних внесків, то сьогодні – фактично один. Такі зміни не могли не позначатися на фінансовому становищі Пенсійного фонду і призвели до його системної кризи. За прогнозами аналітиків, із часом на одну особу, яка сплачує внески, буде припадати 1,4 пенсіонера, що остаточно зруйнує пенсійну систему, не залишаючи жодних шансів на забезпечену старість тим, хто сьогодні працює.

У чинній солідарній пенсійній системі майже однакова чисельність непрацюючих пенсіонерів і тих, хто сплачує пенсійні внески. За даними ПФУ, загальна чисельність застрахованих осіб у грудні 2016 р. склала 12,8

млн. осіб, з яких найманих працівників – 10,1 млн. осіб, а чисельність пенсіонерів – 11,9 млн. осіб, тобто 92,9 %, відповідно пенсія не може становити 40–50 % заробітку, який мав працівник перед виходом на пенсію, що передбачено Конвенцією МОП від 28 червня 1952 р. № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» та Європейським кодексом соціального забезпечення. Зниження тарифу страхових внесків без зменшення кількості пенсіонерів і величини пенсій можливе лише за зростання чисельності платників ЄСВ [10].

Основною причиною співвідношення пенсіонерів і працездатного населення майже один до одного є те, що не всі зайняті платять ЄСВ. У цьому контексті слушною є думка Л. Сідельникової про те, що моніторинг фінансового забезпечення діяльності державних цільових фондів в Україні дає підстави для висновків, що акцентування лише на реформуванні формальних інститутів у сфері соціального страхування не приведе до позитивних економічних наслідків, адже на рівень готовності бізнесу легалізувати власні доходи та заробітні плати найманих працівників більше впливають особливості національного менталітету [70, с. 162].

Отже, результати проведеного аналізу свідчать про недостатню обґрунтованість прийнятих рішень на всіх етапах реформування, відсутність необхідного економічного обґрунтування теоретичного моделювання, неправильного прогностичного оцінювання можливої прибутковості пенсійних накопичень, некоректної тарифної політики. Дисбаланс доходів і витрат пенсійної системи пов'язано як із прискореним зростанням витрат під впливом збільшення пенсійних зобов'язань держави, так і з недостатніми темпами економічного зростання. Сформуванню ефективної пенсійної системи лише за рахунок реорганізації всередині неї самої неможливо, оскільки без відповідної трансформації макроекономічних чинників будь-які спроби

врівноважити баланс пенсійної системи призведуть до зростання тарифу ЄСВ або до пошуку нових податкових важелів фінансування та до методів скорочення кількості пенсіонерів, а саме: підвищення пенсійного віку, зростання вимог до страхового стажу, припинення підвищення пенсії, скорочення пенсійних пільг працюючих пенсіонерів.

Насамперед, зазначимо основні проблеми, які, на нашу думку, стоять на шляху ефективного функціонування недержавної системи пенсійного забезпечення, зокрема:

- економічні (повільні темпи економічного зростання вітчизняної економіки; інфляція; низькі грошові доходи населення; високий рівень безробіття);

- інвестиційні (кількість та якість інвестиційних фінансових інструментів; прозорість операцій на фінансовому ринку; брак необхідного досвіду запровадження інвестиційних проектів);

- демографічні (старіння населення, низький рівень народжуваності та високий рівень смертності);

- правові (наявність недосконалої законодавчо-нормативної бази);

- політичні (політична нестабільність і політична пасивність громадян);

- управлінські [брак достатнього досвіду управління корпоративними коштами (активами НПФ)];

- психологічні (недовіра населення до системи недержавного пенсійного забезпечення, економічна і правова необізнаність населення).

Аналіз практичної реалізації пенсійної реформи показав, що Пенсійна реформа України 2017 року вимагає конкретизації і нових рішень таких аспектів:

Ефект на бюджет залишився не зрозумілим. Пішовши на поводу у Радикальної Партії заради голосів в залі, Кабмін погодився на більш високе підтягування пенсійних виплат до згаданих 1 452 грн, що обіцяє додаткові витрати бюджету.

Згідно з реформою, держава буде платити ЄСВ за студентів бюджетників, що також вплине на витрати кошторису. Ціна цієї норми – додаткові 6 млрд грн витрат, не погоджених з Мінфіном.

Найбільш суперечливе в пенсійній реформі — введення обов'язкового накопичувального рівня з 2019 року. Запуск накопичувального рівня вимагає поновлення пенсійного законодавства і функцій профільних органів виконавчої влади.

Отже, певні кроки для стабілізації та подальшого розвитку пенсійного забезпечення здійснюються з боку державних органів влади. Зокрема, метою реформи пенсійної системи визначено посилення соціального захисту осіб, які втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи. Для цього треба вирішити такі завдання: стабілізувати солідарну пенсійну систему; запровадити загальнообов'язкове накопичувальне і розвивати добровільне накопичувальне пенсійне страхування; поліпшити адміністрування пенсійної системи.

Література

1. Мартиненко Н. В. Аналіз ефективності функціонування механізмів державного управління розвитком пенсійної системи України / Н. В. Мартиненко // Теорія та практика державного управління. – 2017. – № 4(59). – С. 1-7.
2. Морозова О. Пенсійна реформа: міжнародний досвід / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2003. – № 3. – С. 26.

3. Мортіков В. В. Вигоди та втрати внаслідок функціонування системи державного пенсійного страхування / В. В. Мортіков // Фінанси України. – 2014. – № 6. – С. 40–48.
4. Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект / В. І. Надрага // Фінанси України. – 2015. – № 1. – С. 79–86.
5. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг / С. В. Науменкова. – К. : Знання, 2010. – 532 с.
6. Пікус Р. В. Реформування систем пенсійного страхування країн Західної Європи / Руслана Володимирівна Пікус, Анна Сергіївна Хемій // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 1. – С. 131-138.
7. Ріппа М. Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування / М. Б. Ріппа // Світ фінансів. – 2007. – № 1 (10). – С. 25–27.
8. Сидорчук О.В. Проблеми та перспективи розвитку пенсійного забезпечення в Україні в умовах євроінтеграції / О.В. Сидорчук // Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу. – 2016. – С. 395-397.
9. Ставерська Т. О., Шевчук І. Л. Етапи пенсійної реформи в Україні / Т. О. Ставерська, І. Л. Шевчук // Економіка і суспільство. – 2017. – Випуск 13. – С. 1221-1228.

10.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>